

Onze tijd heeft wel smaak, maar geen stijl. Het aesthetisch gevoel wordt op allerlei manier ontwikkeld, maar in het scheppen blijft het bij een veelszins blind worstelen en streven. Vroegere stijlen worden met al de fantasie, waarover men te beschikken heeft, gecombineerd, buitenlandsche motieven worden in vaderlandsche kunstproducten toegepast, maar iets geheel eigens, iets geniaal origineels, werd er niet uit geboren. Indien de immortellenkrans niet wat lager werd gehangen, zou die op den huidigen dag niet te winnen zijn.

Trouwens in heel de moderne kultuur, keert datzelfde verschijnsel weer. Terecht heeft iemand haar gekenschetst als „één groote wending naar het uiterlijke.”¹⁴⁾ Zij ontworstelt zich aan het saambindende innerlijke om uiteen te springen in groote brokken uiterlijkheid. Men bewondert die massale produkten en nog meer de titanische kracht, die ze de zinnenwereld inwierp. Maar ze liggen los naast elkander en laten zich hoogstens opstapelen tot een imitatie-hunnebed. Ook in haar hogere verfijning jaagt deze kultuur naar uitwendige vermooiing, maar van de stille, diepe schoonheid wendt zij zich af, want die belooft haar geen succes genoeg. En de moderne mensch is door en door een succes-mensch. Geen wonder dan ook, dat men deze kultuur wel als een schijnkultuur heeft gekwalificeerd. De roem van den modernen tijd bestaat in de kunst van wereldbeheersching. Maar onze kultuur vergat slechts al te zeer, dat tot die wereld ook het ik behoort. Ze kent geen ik-beheersching.¹⁵⁾ Zij is van haar middelpunt afgeslingerd en beweegt zich door centrifugale drijving in al wijder cirkels naar ja, waarheen?

Het onbeheerschte ik voert noodzakelijk tot een zedelijkheid, welke in staat van ontbinding verkeert. De autonome moraal, thans gehuldigd, beteekent niet meer of minder, dan opheffing van alle moraal. Het oude „nil contra Deum aut bonos mores” biedt thans geen schut meer tegen levensvergroving en degeneratie. Want het bestaansrecht der mores is disputabel geworden. Ieder mag er zijn eigen zedelijkheidsopvatting op nahouden en men ontzegt de overheid of welke macht van boven ook de bevoegdheid zich daarmee te moeien. Een storm van verontwaardiging steekt op, wanneer een tooneelverbod wordt afgekondigd over een stuk, dat laag en gemeen is. Maar tegen de opvoering ervan verzet zich de publieke meening niet, eenvoudig, omdat er ten